

La polisèmia del *Calaix de Sastre*. L'obra de Rafael d'Amat com a diari personal i diari periodístic

Carlos Martínez Mayor
Universitat de València
carlosmartinezmayer@hotmail.com

Resum: Rafael d'Amat (Barcelona, 1746-1819) és l'autor del *Calaix de Sastre*, un dietari en què recollia el dia a dia a la Barcelona de finals del segle XVIII i principis del XIX. Tradicionalment, la crítica ha estudiat l'autor i l'obra des del punt de vista de la memorialística i, encara que han sigut descrits com exemples d'un periodisme primerenc en llengua catalana, les anàlisis en aquesta direcció són escasses. Aquest article se centra en una sèrie de paràmetres (voluntat de deixar constància, privacitat, actualitat, absència d'intertextualitat, subjectivitat i variabilitat dels escrits) i analitza si la forma com es concreten en el dietari són propis de la memorialística o del periodisme.

Paraules clau: Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, *Calaix de Sastre*, memorialística, periodisme.

The polysemy of the *Calaix de Sastre*. The oeuvre of Rafael d'Amat as a personal journal and as a journalistic work

Abstract: Rafael d'Amat (Barcelona, 1746-1819) is the author of *Calaix de Sastre*, a diary in which he collected the daily life of Barcelona in the late eighteenth and early nineteenth centuries. Traditionally, the critics have studied the author and the work from the point of view of the memorialistic and, although they also have been described as examples of early journalism in the Catalan language, the analyzes in this direction are scarce. This article focuses on a series of parameters (the desire to record, privacy, topicality, absence of intertextuality, subjectivity and variability of the writings) and analyzes if the way they are expressed in the diary is typical of diaries or journalism.

Keywords: Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, *Calaix de Sastre*, memories, journalism.

1. Introducció

Rafael d'Amat i de Cortada (Barcelona, 1746-1819), també conegut com el Baró de Maldà, és un dels autors catalans de l'edat moderna l'opinió sobre el qual més ha canviat en les darreres tres dècades. Autor d'un dietari personal anomenat *Calaix de Sastre*, que va escriure durant els seus últims cinquanta anys de vida, la figura i obra del barceloní ha sofert un interessant procés de revisió per part de la comunitat acadèmica en els últims trenta anys.

Bandejat tradicionalment per la crítica, potser la declaració més explícita que es troba al respecte pertany a Joan Fuster (1978: 38-39), que, en un article sobre la literatura del segle XVIII, comenta que "un patracol tan important com són les redaccions del Baró de Maldà només revela que el Baró

de Maldà era tonto” i que per sort “no tota la classe dominant del Principat de l’època era tan imbècil com Maldà”.

Malgrat aquesta consideració, estudis més recents sobre l’escriptor, han contribuït a dispersar aquesta imatge. Parlem aleshores d’aportacions com les de Boixareu (1987), que ha editat en successius volums bona part del *Calaix* per posar-lo a l’abast del públic; Aritzeta (1994a i 1994b), que ha editat dos fragments concebuts al marge del dietari (*Miscel·lània de viatges i festes majors* i *Viles i ciutats de Catalunya*) i amb els seus estudis ha contribuït a explicar l’estructura de l’obra d’Amat; Pascual (2003), que ha elaborat una biografia del Baró a partir dels seus escrits; o Ferrando i Nicolàs (2011), que ja li atorguen un espai en la seua *Història de la llengua catalana*. A més, aquest procés ha anat acompanyat per un revifament de l’interès pel gènere memorialístic, encapçalat per estudiosos com Escartí (1998) i Miralles (2003).

A partir d’aquestes contribucions, en un article anterior (MARTÍNEZ, 2015), ja es van tractar els motius pels quals Rafael d’Amat havia sigut tan maltractat pels especialistes. Algunes causes que explicaven aquest fet eren la carència d’aspiracions artístiques i literàries de l’escriptor, la complexitat i densitat dels escrits, o el desconeixement sobre la veritable arquitectura del *Calaix*. En el mateix article també es va exposar que, en realitat, moltes de les crítiques que se li han fet a l’obra i a l’escriptor estan causades pel fet de no considerar-los dins del seu veritable gènere: el periodístic.

La filiació de Rafael d’Amat i el *Calaix de Sastre* a l’òrbita periodística no és nova i, ja en els anys cinquanta, trobem breus referències al Baró com a «cronista» (GALÍ, 1954: 91). Posteriorment, la idea ha sigut represa per altres autors que també l’han identificat com una mena de periodista i li han dedicat epítets com els d’ «home amb vocació periodística» (COMAS, 1988: 171), «periodista íntim» (CASASÚS, 1991: 12) o «afeccionat a les notícies» (LLIMARGAS, 1993: 145).

Malgrat la recurrència d’aquest tipus d’afirmacions, la realitat és que s’ha aprofundit poc aquesta vesant. Així, hi ha molt poques reflexions sobre els processos de recollida de dades, documentació i redacció del Baró; del seu estil, rutines o fonts; o del grau de concreció periodística del *Calaix de Sastre*. Aquest darrer punt és el que tractarem a continuació.

2. El gènere del *Calaix*

Per les aportacions que hem vist en l’epígraf anterior, sembla que la filiació del *Calaix de Sastre* al gènere periodístic és un fet contrastat per la crítica que s’ha encarregat d’estudiar-lo. Malgrat això, tampoc no es pot negar, pel format físic de l’obra —com un dietari amb entrades diàries—, que aquesta presenta característiques pròpies del gènere memorialístic. Per tant, pareix que en els escrits d’Amat conflueixen característiques de diferents gèneres literaris, ja que estan plantejats amb una voluntat informativa, però executats sota un format de dietari o memòries. Caldria aleshores que ens preguntarem en quin grau estan presents un i altre gènere.

Tot seguit, tractarem d'analitzar fins a quin punt estem davant d'una obra memorialística i fins a quin punt davant un escrit periodístic; és a dir, en quina mesura s'amalgamen un i altre gènere. Per a això, detallarem les característiques que trobem (i, el que pot ser tan important, les que no trobem) en el *Calaix*, que apunten en cadascuna de les dues direccions.

2.1. El *Calaix de Sastre* com a obra memorialística

Una ullada ràpida al *Calaix de Sastre* aboca el lector a una primera conclusió: que el que té davant no és altra cosa que una peça memorialística. La disposició per dies és, per damunt de tot, l'exemple més evident de la vinculació al gènere dels dietaris. Tanmateix, caldria que ens preguntarem si els escrits del Baró són un exemple prototípic d'aquests tipus de literatura, o si, pel contrari, són un exemple perifèric d'aquesta categoria.

Per a respondre aquesta pregunta, hem recorregut a *Memòria privada*, d'Escartí (1998: 9). L'autor, que analitza el gènere de les memòries abans del segle XIX, determina que el nom idoni per a referir tot aquest tipus d'escrits és el de «literatura memorialística», ja que «mots com *annals*, *cròniques*, *noticiaris*, *dietaris*, *memòries*, *relacions*, etc., [...] els uns i els altres semblen només parcialment vàlids». A continuació, ens presenta les qualitats que ha de tenir un escrit per quedar emmarcat dins dels límits d'aquest gènere.

En primer lloc, Escartí destaca «la voluntat de deixar memòria per a l'esdevenidor». Sembla evident que Rafael d'Amat, amb la seua seixantena de volums escrits, va més que complir aquest requisit. El fet que el Baró revisara diverses vegades els seus escrits i que cap al final de la seua vida es tancara amb ells per rellegir-los evidencien aquest objectiu en l'autor. Però no solament en aquest aspecte trobem la determinació de deixar un llegat. D'aquesta forma, Llovet (2005) ha remarcat la importància testimonial del *Calaix*:

«No va ser cap geni de la seua llengua perquè escrivia en la pobra llengua comuna del seu temps; no va ser un historiador, però va dignificar allò que n'hem dit la microhistòria; no és un reportador de noves ni un narrador de viatges a l'estil dels seus contemporanis europeus, però va escriure pàgines memorables sobre Badalona, Mataró, Sarrià i Sant Jeroni de la Murtra, entre desenes d'altres llocs. Senzillament, li agradava observar el món i escriure'n; i el que és més gran, no pensava guanyar-s'hi la vida. Va viure i va veure coses discretes i en va deixar una memòria igualment mínima».

La segona característica que Escartí considera que ha de tenir un text per a ser considerat com a literatura memorialística és la privacitat, ja que els autors que la conreaven «no perseguien la publicació d'allò que escrivien i ni tan sols se la plantejaven». Tanmateix, l'autor avança que aquesta privacitat no ha de ser entesa en termes absoluts, ja que pot englobar també textos «destinats a un cercle íntim d'amics i coneguts» (ESCARTÍ, 1998: 11).

En aquest sentit, Miralles (2003: 229) puntualitza que el *Calaix* «és una obra pensada per a ser llegida davant d'un auditori, les tertúlies literàries barcelonines que freqüentava l'autor, amb un públic absolutament pendent de la narració», de forma que el text d'Amat, malgrat la seua privacitat no categòrica, continuaria encabint dins dels preceptes de la memorialística. Miralles també destaca que «el que més interessa del Baró de Maldà és precisament aquest canvi de perspectiva pel que fa a l'ús que es pot fer de la seva obra», en referència a la ruptura introduïda pel Baró en el gènere memorialístic. D'aquesta forma, a través de la figura d'Amat es produeix el pas de la dietarística pensada per a un mateix a la dietarística com a testimoni per als coetanis.

La tercera i la quarta característica que Escartí considera necessàries perquè un escrit quede emparat sota el paraigües de la literatura memorialística són l'actualitat i l'absència d'intertextualitat. L'autor exposa que els textos del gènere són actuals perquè «tot allò que és incorporat al dietari o al llibre de memòries són fets que han connotat l'autor i, per això, considera dignes d'entrar a formar part del seu escrit». Aquests solen incloure poc o cap rastre d'intertextualitat, ja que si són experiències que colpiren al seu autor, necessàriament han d'haver sigut situacions experimentades en primera persona. Tanmateix, aquesta absència d'intertextualitat tampoc ha de ser pensada d'una forma absoluta, ja que, com Escartí (1998: 12) reconeix, «amb l'aparició de la premsa periòdica, els dietaristes començaren a copiar notícies publicades als diaris».

Pel que fa al Baró de Maldà, sabem que l'autor va fer servir escrits d'altres persones en les seues memòries, encara que d'una forma desigual segons el moment i la col·lecció. Trobem més traces d'intertextualitat en la sèrie del *Calaix de Sastre: Les Guerres*; sabem que aleshores el Baró estava exiliat a la Catalunya interior, però que, malgrat això, continuava escrivint sobre la guerra, els moviments de les tropes i els resultats de les batalles. De la mateixa manera, sabem que el Baró feia servir notes de tercers quan havia d'escriure sobre situacions que per motius geogràfics eren impossibles que presenciara de manera directa. Així, al *Calaix de Sastre*, Rafael d'Amat deixa constància de la lectura de gasetes de «Londres (dia 13 de juny 1795), de Frankfurt (dia 16 de juny 1796), de Leiden (6 de gener de 1798), de Viena (17 d'agost de 1799), i, més genèricament, les gasetes d'Itàlia (9 de febrer de 1796) o els papers de França (2 de juliol de 1799)» (LLIMARGAS, 1993: 152).

La cinquena característica que, d'acord amb Escartí presenten els textos de literatura memorialística, és que permeten conèixer l'opinió dels seus autors. En aquest punt és on més problemes trobem per encabir l'obra de Rafael d'Amat. El Baró escrigué molt, però, en termes generals, ni ho va fer sobre si mateix ni ho va fer per donar la seua opinió. Tot i així, de nou Escartí adverteix que no és una característica que s'ha de cercar de forma rotunda en tots els manuscrits. Al contrari, hem de buscar-la com un atribut accidental, com lleugeres pinzellades a través de les quals podem induir l'opinió de l'autor.

Conseqüentment, «la personalitat dels autors —que és en definitiva el que emergeix, si s'expressen— no sol emergir d'una manera precisa, però sí que serà possible d'entreveure-la de tant en tant» (ESCARTÍ, 1998: 13).

Aquesta definició permet encaixar els textos del Baró dins dels paràmetres proposats per Escartí, ja que, si bé Rafael d'Amat no arriba mai a fer una apologia sobre res ni ningú, sí deixa entreveure el seu punt de vista sobre diversos aspectes. Coneixem coses com que odia els francesos i que li agrada la xocolata; que sent menyspreu per les persones que demanen almoïna i que no veu justa l'expropiació de terrenys a l'església; que no té especial interès pels temes científics, que és monàrquic i partidari de les divisions socials, però que alhora, se sent fascinat per la vida dels estaments humils, etcètera. En síntesi, ens trobem amb tot un seguit d'elements que de forma individual no constitueixen una opinió ferotge, però que, un rere l'altre, acaben perfilant la personalitat del Baró.

Per acabar, la darrera característica que Escartí considera rellevant dels textos de la literatura memorialística és la variabilitat «des del relat detallat i minucios a la frase lacònica i simplement recordatòria» (1998: 13). No ens estendrem gaire en aquest paràmetre perquè el simple acte de fullejar qualsevol part del *Calaix* ens confirma que Amat aconsegueix aquesta característica. I és que, en els manuscrits de l'autor, les anècdotes més trivials conviuen amb la narració d'uns avalots; el relat d'unes festes, amb la descripció dels moviments d'una tropa militar; i una esquila mortuòria pot aparèixer un parell de pàgines després de la descripció d'un poble de l'interior.

En conclusió, podem dir que el conjunt dels escrits de Rafael d'Amat compleixen els trets diferencials que segons Escartí separen la literatura memorialística d'altres gèneres. La voluntat de deixar un llegat, l'actualitat i la variabilitat són característiques que es constaten amb facilitat en el dietari del Baró. Els principis de privacitat, absència d'intertextualitat i subjectivitat són una mica més difícils de rastrejar, però una interpretació no absoluta d'aquests axiomes permet encabir amb comoditat l'obra del Baró dins dels estàndards proposats per Escartí. Precissament, són eixos criteris als quals els escrits d'Amat no s'acoblen a la perfecció, on hem de buscar la resposta sobre què més és el *Calaix de Sastre*.

2.2. El *Calaix de Sastre* com a obra periodística

Tot i que freqüentment es considere a Rafael d'Amat com un precursor del periodisme modern, autors com Chillón (1999) han localitzat exemples contemporanis semblants dins d'altres tradicions literàries. Són alguns exemples el *Diari de l'any de la pesta*, de Daniel Defoe; el *Diari. Memòries de la vida literària*, d'Edmond i Jules de Goncourt; *Coses vistes*, de Víctor Hugo; o les *Converses dels dilluns*, de Charles Augustin Sainte-Beuve. Segons Chillón, aquest esclat de la literatura memorialística, centrada en l'entorn i no en l'autor, té el seu origen a finals del segle XVIII. El sorgiment estaria provocat pels canvis que aleshores estaven produint-se arreu de tota Europa i apuntaven en el pas d'una societat tradicional a una industrial, de masses.

En aquest context, Chillón adverteix que el gènere de la literatura personal es va escindir en dues tradicions: d'una banda, la dels dietaris més personals, la de les memòries íntimes (categoria que emmarca els dietaris que

compleixen de forma absoluta els principis que proposa Escartí). D'altra banda, un nou tipus de memòries no centrades en el seu autor, sinó sobre la societat que l'envolta; «diaris i cròniques quotidianes que fan major èmfasi en els esdeveniments exteriors que en els interiors, i presten més atenció als demés que a la pròpia persona» (CHILLÓN, 1999: 116).

D'acord amb Chillón, seria aquest segon tipus de memòries, bastides amb una estructura de dietari però amb un contingut social, a partir dels quals naixerien els periòdics moderns. Ens trobaríem doncs davant d'un pas intermedi en la concepció del periodisme tal com el coneixem en l'actualitat. El context hauria imposat tant la necessitat social dels mitjans de comunicació, com la consciència entre els autors de la importància de relatar el dia a dia. Davant la manca de veritables plataformes o mitjans de comunicació des dels quals informar a la població —aleshores, els pocs que hi havia estaven vinculats als organismes institucionals— no és d'estranyar que els ciutadans prengueren la iniciativa en aquest camp i es llançaren a relatar les transformacions d'un període de la història força tumultuós.

Respecte del que proposa Chillón, podríem pensar que els autors mencionats són un grup excessivament eclèctic i dispers, amb nacionalitats i cronologies disseminades. A més, en el cas del Baró, tenim l'inconvenient afegit de saber que, molt probablement, Rafael d'Amat no en va conèixer cap, tan poc aficionat a la lectura com era. Així, una possible entrada en contacte amb qualsevol d'ells i una posterior imitació queden descartades. L'única explicació possible és que estariem davant d'un fenomen simultani a diversos indrets europeus, on els esdeveniments que estaven tenint lloc a França actuaven com a cristal·litzador de la necessitat informativa. Llimargas (1993: 146) explica així el cas del Baró:

«La Revolució Francesa de 1789 va trasbalsar Europa. La situació interna de França, les successives coalicions internacionals contra la República i l'Imperi, i també les campanyes dels exèrcits francesos més enllà de les seves fronteres, van mantenir la tensió informativa entre els europeus. A Catalunya, el delit per estar al cas dels canvis s'hi va anar fent palès [...]. Les anotacions del Baró de Maldà reflecteixen aquest procés. Un home no gens amant dels canvis, i encaboriat en el manteniment a ultrança de l'antic estat de coses, mostra en els seus escrits els moments crítics pels quals passava el continent».

Tanmateix, aquesta tradició de memòries personals amb el punt focal posat sobre la societat del seu temps, com hem comprovat abans, no compleix estrictament tres dels principis proposats per Escartí com a característics de la memorialística privada: parlem de la privacitat, l'absència d'intertextualitat i la subjectivitat.

Pel que fa al primer d'aquests trets, la privacitat, sembla evident que és incompatible amb la ja comentada voluntat d'informar de Rafael d'Amat. Pareix que mai va intentar publicar cap dels seus escrits i que no tenia eixa

aspiració, ja que no apareix reflectida al *Calaix*. Tot i així, sabem que li agradava llegir els seus passatges a familiars, amics i coneguts en distintes reunions socials, un objectiu que col·loca l'obra del Baró en l'esfera pública. Informar sense publicar; aquesta conjuminació d'intencions pot semblar contradictòria. Aritzeta (1994b: 33) dona la clau per a desfer aquest contrasentit:

«No tothom es convertia automàticament en auditori idoni de Rafael d'Amat. Ell imposava dues condicions: s'havia de sentir un autor celebrat i el públic s'havia de sentir escollit, privilegiat, havia de connectar amb el seu to i la seva intenció. Hi devia haver sintonia, perquè Rafael d'Amat no era un professional ni esperava una compensació econòmica o material de la seva activitat. El Baró de Maldà triava al públic que li podia donar allò que ell buscava amb l'escriptura, i que no eren diners. Buscava en primer lloc la complicitat en la facècia. I per aquest camí veiem que també se sentia obligat pel seu públic, el públic que havia triat [...]. D'ací que ens trobem algunes vegades, tal com el Baró de Maldà ens conta, que s'ha presentat amb el seu plec de fulls en una tertúlia i a la fi no hi ha llegit res perquè els tertulians no eren del seu gust. O que ha deixat de llegir-los-ho perquè no han reaccionat com esperava».

En segon lloc, segons Escartí, la dietarística no sol donar textos amb excessiva intertextualitat, ja que aquests se centren en les experiències directes dels escriptors. Amb tot, en la tradició memorialística focalitzada en la col·lectivitat i no en l'individu, tal característica sembla quasi un imperatiu. I és que, és impossible per a una sola persona (i encara més devia ser-ho al segle XVIII) ser particip directe de tots els successos i novetats significants que tenen lloc al seu voltant.

Ja hem vist abans com el Baró de Maldà no dubtava en incorporar fragments de periòdics estrangers als seus escrits, sobretot quan volia donar compte de fets que per la distància geogràfica li era impossible presenciar. Talment, el Baró de Maldà recorria als periòdics estrangers quan li interessava adquirir informació del que succeïa a altres països; coneixem que el Baró parlava francès i italià i, per tant, també fa la tasca d'un traductor i intèrpret. En canvi, quan volia accedir a informació molt més propera, però que igualment havia quedat fora de la seua experiència directa, feia servir un dels elements fonamentals de la tasca periodística, les fonts presencials. De fet, tenim fins i tot constància que el Baró solia anomenar «gasetes» a les terceres persones que aportaven notícies al *Calaix*. Així ho comenta Comas (1988: 172):

«En la seua tasca l'auxiliaven mossèn Josep Cases, beneficiat de Sant Miguel, que informava de les qüestions polítiques de la ciutat, i el qual anomenava la *gasete política*; mossèn Joan Mas ho feia de les eclesiàstiques (la *gasete eclesiàstica*); el sastre Josep Ginestar de les civils (la *gasete civil*); i un criat que tenia *ad hoc*».

Finalment, el tercer axioma que no es dóna de forma absoluta en els escrits del Baró de Maldà, a pesar de ser unes memòries, és la subjectivitat. En el *Calaix*, l'autor sembla obsessionat per aportar unes dades fiables i vertaderes. S'explica així la presència de diverses notes, quasi sempre fetes el dia posterior de donar una notícia, en les que corregeix el nom o cognom d'un difunt, o el valor d'una o altra mercaderia a la que ahir atribuïa un preu, però que a l'endemà ha sabut que era altre diferent. Les anotacions d'aquest tipus corregeixen tot tipus de dades mínimes i posen de rellevància la personalitat obsessiva d'Amat i el seu afany per reflectir la realitat exacta.

Tanmateix, tot i el seu desmesurat interès per contrastar els detalls dels que prenia nota, no podem dir que el *Calaix de Sastre* siga un text objectiu. Si bé l'autor mai fa un atac o defensa ferotge —a excepció dels francesos, als qui odiava profundament— sobre els fets dels quals informa, quasi sempre deixa entreveure el seu punt de vista. Aquests comentaris que el Baró introdueix solen estar fonamentats en les dades de les que disposa, de forma que en aquest cas ens pareix més adequat parlar d'interpretacions dels fets, més que no d'opinions.

En aquest sentit, l'autor sembla molt conscient d'allò que vol que el *Calaix de Sastre* siga. El rigor i l'exactitud de les seues dades demostren una voluntat de deixar un retrat fidedigne i realista de la seua època. Al mateix temps, tampoc evita comentar els successos dels quals és testimoni; tracta de fer-ho sempre des d'una perspectiva cauta, fonamentada en les dades, com si no volguera deixar-se emportar pels seus propis criteris, com si temera que d'alguna forma restaren credibilitat als seus escrits. Talment, podem dir que en el *Calaix de Sastre* totes les peces estan predisposades per dotar de credibilitat les seues pàgines i construir així un monument verídic i versemblant de l'acabament del segle XVIII i l'inici del XIX.

3. Conclusions

Arribats a aquest punt, creiem que és oportú comentar, encara que siga breument, quina era la consideració que Rafael d'Amat tenia de la seua pròpia obra. En aquesta línia, potser una de les frases més reveladores de tot el *Calaix* és en una entrada de 1792 en què, arran de l'inici de la publicació del *Diario de Barcelona*, l'autor comenta que «Ara serem tres a fer a diaris» (FERRANDO, NICOLÀS, 2011: 292), en referència al nou diari de Barcelona, el *Diario Noticioso* de Madrid i el seu propi *Calaix*. Aquesta afirmació —que juga amb la polisèmia del mot *diari*, que pot ser íntim o periodístic— exposa dos fets que són significatius per a la comprensió de l'autor i l'obra:

El primer, que Amat, en situar el seu diari al mateix nivell que els altres dos periòdics, evidència que el tipus d'obra a la qual aspirava era més periodística que no memorialística. Aquest fet explica per què el text no aconsegueix de forma absoluta algunes de les principals característiques pròpies de la literatura memorialística, ja que les pretensions sota les quals el text fou escrit sempre anaren més enllà de la de servir com a dietari personal per al seu autor.

Consegüentment, la privacitat queda difuminada quan el Baró concep les seues memòries per a ser llegides davant d'un públic; l'absència d'intertextualitat desapareix en el moment en què no recórrer a altres textos suposa deixar d'oferir una informació de gran rellevància; i la subjectivitat es modera, passant de l'opinió al comentari, tot per no retreure credibilitat a l'obra.

El segon, que Amat, en restringir el número de diaris del moment a tan sols «tres», explicita que la pràctica del dietarisme —social, no íntim— no era habitual entre els seus contemporanis, o al menys ell no tenia coneixença de ningú més que la practicara. Amb açò no volem dir que l'autor fóra l'únic escriptor de diaris del seu temps, ja que fins als nostres dies amb perviscut altres peces memorialístiques contemporànies del Baró, com són, per exemple, les memòries d'Antoni Bellsollell o Josep Torrents.

Al contrari, el que exposem és que el Baró, constant i documentat, extens i detallista, és l'exponent paradoxal a casa nostra del nou tipus de memorialística que s'estava practicant arreu d'Europa, on els escriptors deixaven de mirar-se el melic per contemplar la resta del món. És en aquest sentit en el qual hem de considerar Rafael d'Amat i de Cortada com a precursor del periodisme modern en llengua catalana.

4. Bibliografia

- ARITZETA, M. (ed.); D'AMAT, R. (aut.). **Miscel·lània de viatges i festes majors**. Barcelona: Barcino, 1994a.
- ARITZETA, M. (ed.); D'AMAT, R. (aut.). **Viles i ciutats de Catalunya**. Barcelona: Barcino, 1994b.
- BOIXAREU, R. (ed.); D'AMAT, R. (aut.). **Calaix de Sastre**. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1987.
- CASASÚS, J. M. El periodisme literari del segle XIX. **Anuari Verdager**, núm. 6, pp. 9-18, 1991
- CHILLÓN, A. **Literatura y periodismo: una tradición de relaciones promiscuas**. València: Publicacions de la Universitat de València, 1999.
- COMAS, A. El Baró de Maldà. En RIQUER, M. (ed.), **Història de la Literatura Catalana**. Esplugues de Llobregat: Ariel, 1988.

- ESCARTÍ, V. J. **Memòria privada Literatura memorialística valenciana dels segles XV al XVIII**. València: Edicions 3i4, 1998.
- FERRANDO A.; NICOLÀS M. **Història de la llengua catalana**, Barcelona: Carrera Edició, 2011.
- FUSTER, J. Una nota més sobre el segle XVIII. **Serra d'Or**, any XX, núm. 231, p. 38-39, 1978.
- GALÍ, A. **Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà: l'escriptor, l'ambient**. Barcelona: Aedos, 1954.
- LLIMARGAS, J. La difusió de notícies a la Catalunya del final del segle XVIII (1789-1799). **Comunicació. Revista de recerca i d'anàlisi**, núm. 4, p. 145-157, 1993.
- LLOVET, J. Rafael d'Amat, Baró de Maldà. Les mínimes memòries del Baró. **El País**, 2 de gener de 2005.
- MARTÍNEZ, C. El Baró de Maldà: entre la memorialística i el periodisme. **Revista Internacional d'Humanitats**, núm. 33, any 18, pp. 93-102, 2015.
- MIRALLES, E. La visió dels ciutadans: els dietaris personals. **Barcelona Quaderns d'Història**, número 9, pàg. 207-232, 2003.
- PASCUAL, V. **El Baró de Maldà: Materials per a una biografia**. Barcelona: Publicacions l'Abadia de Montserrat, 2003.

Recebido para publicação em 09-10-17; aceito em 12-11-17